

AVINOR

## Enkel antikvarisk dokumentasjon av Lønningen lystgårdsanlegg, gnr 110, bnr. 1 i Ytrebygda bydel i Bergen.

**April 2012**

I forbindelse med reguleringsplan for utvidelse av  
flyplassanlegg

N : 5008543



**Oppdragsgiver: Avinor As**

**Oppdragsgivers kontakt: Alf Sognefest.**

**Oppdragsleder Norconsult: Ragne Rommetveit**

**Utarbeidet av Marianne Knutsen, kulturminnefaglig utreder.**

|      |                     |                                                  |            |             |          |
|------|---------------------|--------------------------------------------------|------------|-------------|----------|
|      |                     |                                                  |            |             |          |
| Rev. | Dato:<br>20.04.2012 | Beskrivelse<br>Antikvarisk dokumentasjonsrapport | Utarbeidet | Fagkontroll | Godkjent |

## Innhold

|          |                                                            |          |
|----------|------------------------------------------------------------|----------|
| <b>1</b> | <b>Innledning</b>                                          | <b>4</b> |
| <b>2</b> | <b>Anleggets historie</b>                                  | <b>5</b> |
| 2.1      | Lystgård                                                   | 5        |
| 2.2      | Barnehjem                                                  | 6        |
| 2.3      | Tegninger fra Bergen BY ARKIV, Lønningen Barnehjem i 1933. | 7        |
| <b>3</b> | <b>Dokumentasjon</b>                                       | <b>8</b> |
| 3.1      | Hovedhuset - eksteriør                                     | 9        |
| 3.2      | 1. etasje                                                  | 10       |
| 3.3      | 2. etasje                                                  | 14       |
| 3.4      | Loft                                                       | 16       |
| 3.5      | Kårbygningen                                               | 17       |

# 1 Innledning

Avinor AS har satt i gang en prosess for å få flyttet det fredningsverdige lystgårdsanlegget på Lønningen. Prosessen er utløst av planene for utbygging av flyplassanlegget på Flesland, Bergen Lufthavn, der konflikten mellom utbygging og bevaring av gårdsanlegget ble synlig tidlig i planprosessen. Tiltakshaver har sett på muligheten for å tilrettelegge for bevaring av lystgårdsanlegget på sitt opprinnelige sted, men det har vist seg å være umulig å finne en løsning som er tilfredsstillende både for Avinor og kulturminneforvaltningen.

Sammen med en teknisk tilstandsrapport vil denne antikvariske dokumentasjonsrapporten være et grunnlag for videre arbeid med en eventuell flytteplan og en forvaltningsplan for det fredningsverdige anlegget.



*Lønningen lystgårdsanlegg nederst i høyre billedkant. Ortofoto 2009.*

## 2 Anleggets historie



*Lønningen under tiden som barnehjem første halvdel av 1900-tallet, foto UBB.*

### 2.1 LYSTGÅRD

Lønningen lystgårdsanlegg er et av mange lyststeder rundt Bergen som ble anlagt fra midten av 1700-tallet og fram mot midten av 1800-tallet. Rike embedsmenn og kjøpmenn som nøt godt av fred og oppgangstider i handel og skipsfart i siste halvdel av 1700-tallet, kjøpte opp mange av kongens landeiendommer rundt byen, og benyttet dem som landsted, eller lyststeder, for selskapelighet og annen adspredelse. På begynnelsen av 1800-tallet var det oppført rundt 70-80 lyststeder rundt Bergen by. De fleste lystgårdsanleggene lå med nærhet til byen, men også noen eiendommer lenger unna fikk oppført store, frittliggende byborgerhus iøynefallende plassert i terrenget, noe som er typisk for lystgårdsanleggene. Mange av lyststedene fikk også anlagt geometriske hager påvirket av franske slottsparker. Utover på 1800-tallet kom også de engelske landskapshagene til å prege en rekke av lyststedene ved Bergen. For tilkomst til lyststedene ble det som regel benyttet båttransport.

Rasmus Lindgaard Forman overtok Lønningen gård i 1772 etter sin far, og bygde våningshuset som i dag er et av de fredningsverdige lystgårdsanleggene i Bergen. Lønningen er et typisk midtarkhus fra siste halvdel av 1700-tallet, og har store likheter med for eksempel lyststedet Frydenlund, som i dag befinner seg på Gamle Bergen etter at det ble flyttet dit i 1951. Fasaden er streng symmetrisk og det valmete taket er høyt med lett svai, i god Bergensk tradisjon. Detaljer på fasaden viser typiske trekk fra perioden "senrokokko". Hovedportalen har en svakt buet tverrkarm med enkelt sluttstenmotiv og profiler av samme type som vi finner på mange av de andre lystgårdsbygningene i Bergen. Hageanlegget var også her en viktig del av eiendommen og spor etter både murer og beplantning kan finnes under dagens vegetasjon.

Etter at Norge fikk sin første bygningsfredningslov i 1920 ble mange av lyststedene i Bergen listeført som fredete bygninger. Lønningen var ikke en av disse. Den flotte, landlige, eiendommen ble i mange år drevet som kommunalt barnehem, men har likevel bevart mye av sitt opprinnelige preg, og til tross for omfattende oppussing i forbindelse med flyselskapets overtagelse på 1970-tallet, er mange autentiske detaljer bevart.

## 2.2 BARNEHJEM

Eiendommen fungerte som lyststed fram til 1818 og var deretter i bondeselveie. I 1916, etter den store bybrannen i Bergen, tilbød kjøpmann Oluf Bjørneseth kommunen å ta i bruk eiendommen (gnr. 10. bnr. 1 og 6.) til opptagelseshjem. Dette ga plass til 20 barn som oppholdt seg på hjemmet i kortere eller lengre tid. Kommunen tok også i bruk nabogården Myrbø (gnr. 10, bnr. 8) og nabovillaen «Ekeli» til barnehem. I 1931 ble det vedtatt å oppføre et nytt barnehjemsbygg på Lønningen. Dette sto ferdig i 1935 og barna som bodde i våningshuset på Myrbø kunne flytte inn i nytt hus. I 1939 ble en del av Lønningen leid bort til sommerkolonien "Småbarnstuen".

Det ble drevet gårdsdrift både på Lønningen og på Myrbø. Det var nedsatt et eget utvalg for gårdsdriften og ansatt en egen gårdsbestyrer. De eldste barnehjemsguttene måtte delta i gårdsdriften. Det ble holdt dyr og dyrket poteter og grønnsaker. Driften skulle primært forsyne barnehemmet med matvarer.

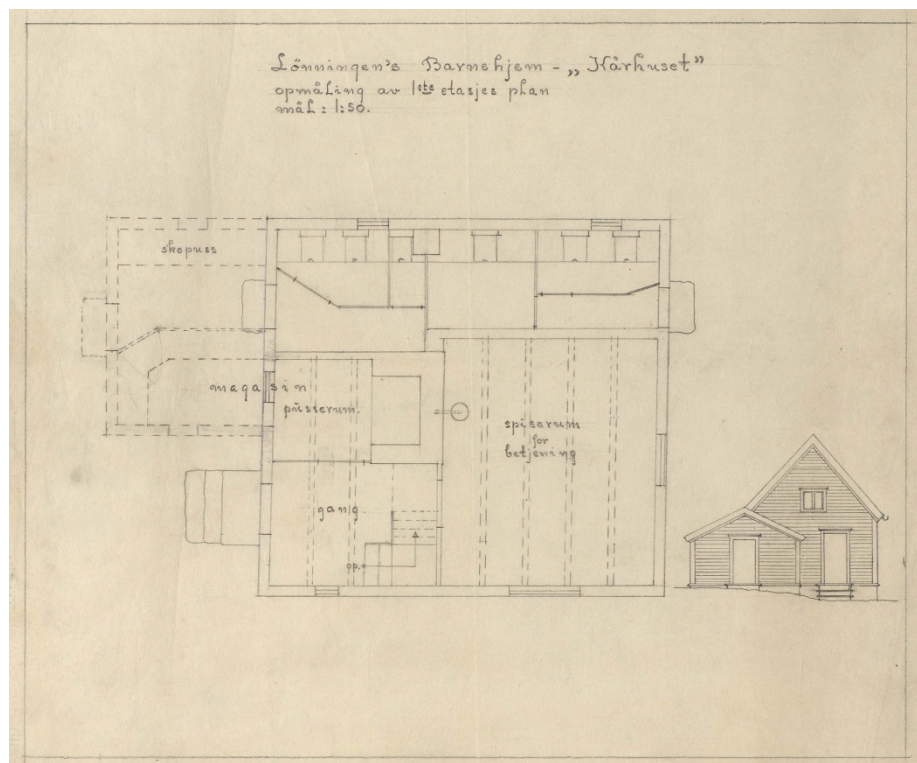
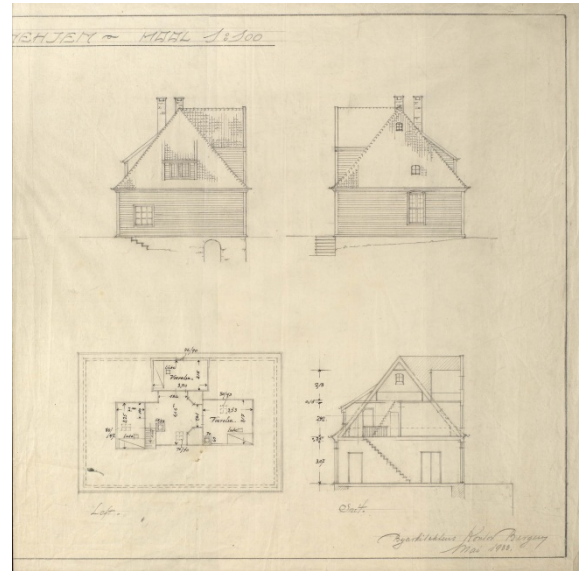
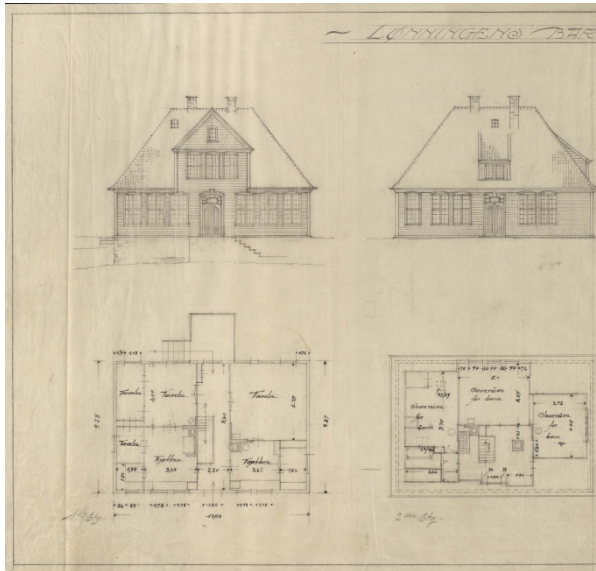
Lønningen barnehem ble nedlagt fra 1. desember 1955, delvis på grunn av anleggelsen av Flesland flyplass.



*Fra Lønningen barnehem 1930-50 tallet. Foto Ralph L. Wilson, UBB.*

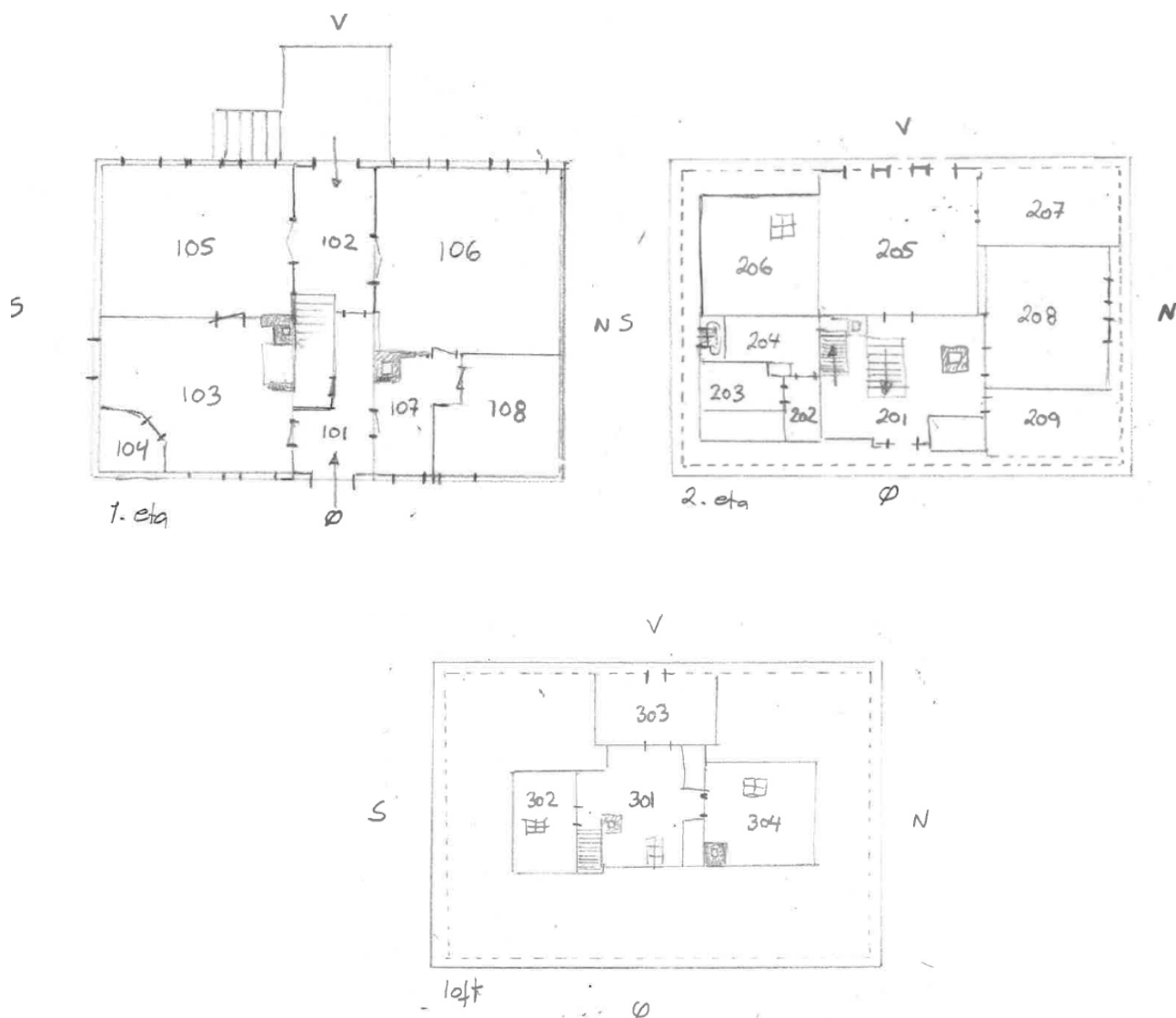


## 2.3 TEGNINGER FRA BERGEN BY ARKIV, LØNNINGEN BARNEHJEM, 1933.



# 3 Dokumentasjon

Skisser over dagens situasjon med angitt nummer for rom registrering. (NB-ikke nøyaktig oppmåling)





### 3.1 HOVEDHUSET - EKSTERIØR

Hovedbygget framstår som opprinnelig både i fasader, volum og innvendig dekor og rominndeling. Alle rommene ble dokumentert og undersøkt spesielt med hensyn på både opprinnelige detaljer og bygningsteknisk tilstand.

Nyere kledning på deler av fasadene. Nytt tak. Nye vinduer. Listverk rundt dører og vinduer er delvis bevart.



*Fasade mot vest*



*Fasade mot øst*



*Fasade mot nord*



*Fasade mot sør*

### 3.2 1. ETASJE

Grunnplanet i 1. etasje har noen endringer i forhold til grunnplanet slik det framstår på tegninger fra 1933. Noen vegger er blitt fjernet slik at rommene i dag er større. Kjøkken er rehabilitert i nyere tid, men gruen er bevart. Lister langs tak og gulv er i stor grad intakt. Utvendige dører er intakt, og også de fleste innvendige dørene er bevart. Alle vinduer er skiftet. De fleste veggflatene er dekket med solide plater slik at det er vanskelig å se hva som skjuler seg bak av eventuelt gammel tapet. Nyere belegg på de fleste gulv skjuler også eventuelle opprinnelige kvaliteter. Alle foto tatt av Norconsult 2012.



*Ytterdør mot øst, rom 101*



*Korridor mot vest, rom 101*



*Trappegang mot øst, rom 102*



*Dobbeltdør mot vest, rom 102*





*Kjøkkenet med grue mot nord, rom 103*

Kjøkkenet har tre opprinnelige enkle dører.  
Hvorav én er inn til spisskammerset (rom 104)



*Detalj av grue, rom 103*



*Detalj dørklink, rom 103*



*Stue med dobbeltdør mot trappegang i nord, rom 105. Opprinnelige dører og gerikter med dørklink og lås, samt lister mot tak*



*Støpejernsovn av eldre dato i sørøstre hjørne, rom 106. Dobbeldør ut mot trappegang rom 102. Enkel opprinnelig dør mot rom 107 – tidligere del av kjøkken.*





*Tidligere kjøkken, rom 107. Dør mot korridor  
rom 101*



*Dør mot rom 106 og 108 fra rom 107. Nyere  
dør mot 108. Rom 108 uten opprinnelige  
synlige kvaliteter.*



### 3.3 2. ETASJE

Grunnplanet i stor grad opprinnelig. Mange opprinnelig detaljer, takflater og veggflater. Nyere gulvbelegg. Opprinnelige dører og gerikter, nye vinduer.



*Trappegelender, rom 201*



*Gang i 2.etasje rom 20, mot rom 208 i nord.*



*Liten gang, rom 202. Dør mot toalett, tidligere bad.*



*Støpejernsovn rom 205. Brannvegg med opprinnelig dekor og opprinnelige lister i tak.*



*Detalj av dør viser tidligere malingslag, rom 205*



*Hjørne mot sør-vest, rom 206.*



*Dobbeldør mot trapperom, rom 208. Opprinnelige gerikter men nye dørblad?*

### 3.4 LOFT

Loftet er i stor grad opprinnelig med opprinnelig romdeling, detaljer og noen flater. Denne etasjen har ennå spor etter barnehjems perioden.



*Trapp opp til loft fra rom 201.*



*Liten sengebrisk i rom 302.*



*Fra rom 301 til rom 303*



### 3.5 KÅRBYGNINGEN

Denne bygningen skal være flyttet til tomten, men er sannsynligvis også fra 1700-tallet. Ikke dokumentert innvendig, men har til tross for store endringer og ødeleggelser, sannsynligvis noen opprinnelige konstruksjoner og detaljer bevart.

Bygningen ser ut til å være i ganske dårlig stand, med råte og fuktskader. Tak, vinduer, kledning ikke av opprinnelig karakter. Påbygg av sannsynligvis nyere dato mot nord. Fra vindu ser det ut til å være opprinnelig laftekasse innvendig.

Bygningen er en viktig del av anlegget og har verdi både som objekt og som del av bygningsmiljø.



*Kårbygning fasade mot sør.*



*Interiør i gang i kårbygningen tatt gjennom vindu.*

### 3.6 BIBLIOGRAFI

Om lyststedet:

- Trumphy, Bjørn: *Bergenske lyststeder*, Bergen 1977, s. 72-73
- Larsen, Jacob T.: *Fana bygdebok. 4. Gards- og ættesoge*. Bergen 1984.

Byarkivets nettside: <http://www.oppslagsverket.no/byarkiv/byarkivet.jsp>

Om barnehjemmet:

- Bergens kommuneforhandlinger 1916/17, sak nr. 190
- Bergens kommuneforhandlinger 1933, sak. nr. 72

Referanser

- BBA A-0278 Bergen kommunale barnehjem. Lønningen.